

16-7411763 credo u

16-7411779 more u

Težak ti je tišine plašt na ustima: zemlja se množi, odebljala je praznina. Samo nas sunce, zlatnik tujih svodova sa znakom na telu, u padu snom razdvoja, čuješ narikaca tih hod, odlaze, nose te živog u svojim očima. Dosta ti je rana uspeha, krugnog znaka na dušama. Previše si luto: klanjajući se spuštala gradska kapija, opkolila te noć i samoća. (Isti si i sa ranama, sitnim ustima) „Majke mi sveta neverstua, (smrti je dorasla) duže su me, duže su me bolela!“ Imala je krive noge... Dok je drugovima hleba rezala mogli su i ranu zamisliti na mestu lica njezina. Jednom si je голу zatekao... Možda si shvatio tada tu danu lepotu koja te je radila. Ili si u ljubavi bio stranac; u snovima ispod maslina ti je tišina krišom odzvanjala. Penjao si se sa nadom i verom u pad: da im ljubiš kolena, da im ljubiš kolena. A zvezde, ta slobodna, živa svetla, zaista postoje. Ležiš u sobi, reč je zagonetka, stavljáš tačku; sa zadnjom počinje svaka tvoja pesma.

Bolesti smo zaradili tumarajući ti mu po danu besposleno, Najzad, kao ploneće darove, pružio nam je obale svoje: stigli smo zadovoljni sitnu čeljad. novom da odgojimo, ali su nam se žene (žive baklje) na prostranim pragovima ojednom ugasile... „Možda zbog neočekivane navale budućnosti“ pričao je vrač, dok smo se na obali kajuci pesmom prožimali. O, na putu još, neki su se, tajni svet riva proučiloš, u truplo mrtvog nekog broda nastanilo: iz očiju im duga niče nebeska, visoka, sunce se ljuđa u mokrim im nedrima.

nijedna druga priča u

Spuštali su se (svetla neočekivano) u noć bez praznina: dolina cilj im je bio blizak, otkučaj srca. Neki su od njih glas zarđali gorak ispred zidina, neki su melodiju bilja podržavali, neki su u sopstvenom neprestanom stizanju uživali. Šetajući se otkaćenih, izgorelih krila preko ramena oko staklenih ognjišta primećivali su svoje bivše žene sa zebnjom, kako se češljaju deci pevajući. Na čokcu su stali, pričali, dok je govorio jedan je grumen zemlje držao nehajno u ruci, drugi cigaretu, ostali su, vratom ne mičući, leno pratili nebeske zvezde pad. (S mađarskog preveo autor)

N Nadgradnja. U odnosu između umetnika i društva, umetnika i društvene stvarnosti svoga doba prisutan je svet nadgradnje: moralne i psihološke norme, socijalna i ideološka saznanja, ideološka i idejna svest, sve ono što čoveka čini „svetokopnošću odnosa“; prisutne su ograničenosti jednog vremena i jednog sveta; tradicije i opšte ideje, kompleksi, izmi, mehanizmi, čitav splet sila kroz koje svest umetnika treba da se probije do aktivne i stvaralačke spoznaje ili otkrovenja suštinskih problema društva ili svog doba.

Nihilizam. Možda je jedan od najvećih uspeha ontoloških pogleda na umetnost što su donele shvatanje nihilizma kao stvarna svesti koje niče iz raspada metafizičkog mišljenja. Možda je najveći doprinos tih ograničenih pogleda što su prilazici umetnosti i kulturi obraćali pažnju na strukturu svesti i na procese njenog razvoja.

O Ontologizam. Umesto teza kritičkog realizma koje je vatreno i plodovito zastupao „besni Visarion“ Bjelinski, umesto nastojanja intuicizma i iracionalizma da prodru u dubinu čovekovog bića i nastojanja da se shvati i odelotvori struktura koja svesti ili da se primeni teorija odnosa, izšlo je u poslednje vreme na čelo estetičkih teorija uzdanica shvatanje da je samo ontološko stanovište kadro da odigra mesijansku ulogu u objašnjavanju i tumačenju umetnosti. A to što savremeni estetičari i filozofi ističu apsolutnu važnost ontološkog aspekta za estetiku, normalna je stvar. Puste ih! — i drugi su pre njih isto tako činili i kroz probleme svog vremena videli probleme svih vremena, pa istoriji nije smetalo da ih prevaziđe. Trenutak je, međutim, da se shvati da se razvoj i suština umetnosti i literature ne može objasniti samo iz jednog ugla, pa ma koliko on imao polipore u činjenicama i konkretno svedečju stvarnosti, da se suština i razvoj umetnosti moraju posmatrati dijalektički i integralno.

P Pesinizam i optimizam. Rečeno je: socijalizam ne može automatski doneti i sreću ljudima, nego pre svega bolje uslove života i rada. Jer sreća je individualna stvar i ne zavisi uvek od materijalnih uslova. Prema tome pesinizam i optimizam su umetnosti socijalističkog perioda ne treba ni postavljati s preudbenjem da će socijalistički period biti isključivo „optimistički“ period za ljude koji u njemu žive.

Praksa. Nije ni čudo što je takozvana marksistička estetika doživela brojne poraze, jer gotovo niko od marksističkih estetičara i teoretičara umetnosti nije ozbiljnije pokušao da praksu, kao fundamentalnu kategoriju marksizma, ovog puta umetničku praksu, stavi u osnovne svoje estetike i teorije umetnosti. Suštinom prakse umetničkog stvaranja mnogo češće se još uvek bave kritičari umetnosti i esejisti po zanatu, a najmanje izgleda estetičari marksističke orijentacije.

Primitivizam u umetnosti — ism primitiv.

Publika nije samo konzument kulture i umetnosti. To je i čovek o kome pišemo, od koga, u krajnjoj liniji, zavisi mo i u svojoj stvaralačkoj inspiraciji, čiji su problemi i naši problemi, dakle problemi čoveka savremene umetnosti.

R Razvoj. Duh koji misli da se umetnost ne razvija ne može biti dijalektičar, a ako misli da je marksista, defektan mu je taj njegov marksizam.

Realizam. U velike realiste Lukač je na jednom mestu pored Balzaka i Stendala ubraja i Sekspira, Servantesa i Valtera Skota. Neki vulgarizatori su među realiste ubrajali čak i Homera. Pa kad je tako postao elastičan i rastegljiv, pojam realizam se sasvim relativizirao i izgubio, tako da se više i ne zna šta je za koga realizam. Taj pojam zbog toga treba reducirati do konkretnog i strogo određenog značenja. Za mene to je pre svega pravac u umetnosti koji je na određenom stupnju istorijskog razvoja, u kapitalizmu, otkrio mehanizam društvenih odnosa, društvenu stvarnost svog doba i čoveka kao društvo biće.

S Savremenost. Ako kažemo da je Homer savremen, šta onda da kažemo za Džojso, a šta za Dobricu Cosića, na primer. Te tri savremenosti nisu jednake, očigledno je. A pojam koji za njih zajedno upotrebljavamo, brišući razlike među njima, i sam se dovodi u pitanje. Može li se za njih reći da su autentični, moćni? Savremenost ipak mora da označava nešto sa-vremeno, nešto što ima obeležja vremena u kome živimo, a ne jednu opštu, nevremensku kategoriju.

Senzibilitet. Između ostalog, to je i ono po čemu je Branko Ćopić dekadentan u odnosu na svoje zemljake i prethodnike Petra Kočića i Ive Andrića.

Sloboda stvaranja. Ne podrazumeva i stvaralačko neodgovornost umetnika. Ona je dakle relativna.

Subjektivni faktor koji se danas kod nas potencira kao nezaobilazan činilac u mehanizmu društvenih odnosa i opšteg razvoja, jeste, u podvlačenje uloge čoveka, vid praktičnog humanističkog rešavanja protivurečnosti nužnosti i slobode.

Š Sematizam. Stalna nesposobnost za dijalektičko mišljenje. Naravno privilegisan na nekim univerzitetским katedrama.

T Teorije. Činjenica je da nijedna od dosadašnjih teorija umetnosti nije u celini prihvatljiva, ali je isto tako činjenica da su sve one doprinele razvoju umetničke misli.

Tendencije. U polifoniji umetničkih pravaca, grupa, koterija, estetičkih opredeljenja, raznih uticaja i opesija, zagonetnih i zatvorenih umetničkih svetova, u košmaru svakovrsnih nastojanja koji karakterišu današnje previranje u našoj umetničkoj i književnoj stvarnosti, jedini ispravan put je da se podrže t e n d e n c i j e stvaranja kulture i umetnosti koje bi imale više socijalistička i savremena obeležja. Podržati te tendencije ne znači još uvek rešiti sve probleme naše umetnosti i kulture, ali znači naći zajednički jezik sporazumevanja i nastojanja, biti na putu koji vodi rešavanju mnogobrojnih i nepreglednih protivurečnosti i prevaziđenju sadašnje razdrobljene strukture naše kulturno-umetničke svesti.

Totálni čovek nije samo idealna filozofska i umetnička projekcija čoveka u budućnosti. On nastaje kroz procese humaniziranja i oslobađanja čoveka od svih vidova otuđenosti, vezan je za konkretnu životnu praksu i neodvojiv je od nje. Revolucionarne snage ti socijalizma, prema tome, ne smeju prema njemu da se odnose kao prema filozofskoj spekulaciji i da njezovo ostvarivanje odlažu za imaginarnu budućnost. Totálni čovek neće nići može ojednom da se ostvari; njegovo ostvarivanje zavisiće i od subjektivnog faktora i od konkretne stvaralačke prakse u uslovi-ma izgradnje socijalizma, dakle i od ispravnosti teorijske razrade razvojnih puteva koji vode ka njemu i do njega.

U Utilitarizam. Protiv utilitarizma u umetnosti postoji jedna zaglušujuća povika, zato što se svoje-vremeno javlja kao sinonim socializma i etastičkog odnosa prema umetnosti. Međutim, umetnost jeste i bila je utilitarna, jer je delovala etički, psihološki, pedagoški, socijalno, filozofski, idejno i ideološki, itd. Nije, dakle, nesreća što postoji svest o utilitarnoj ulozi umetnosti, nego što taj utilitarizam hoće neposredno da se primeni, da podvrgne i samu umetnost utilitarističkim zahtevima da obezbedi u umetnosti ono umetničko na račun utilitarnosti. Uništavajući umetničko delo utilitarizam se izvrgava u sopstvenu sprrotnost; ukoliko je delo bezvredno, utoliko je i taj utilitarizam negativniji.

V Vulgarizacije. Imati danas sluš za teoriju i praksu, sa pozicija marksizma, to znači u izvesnom smislu imati sluš za otkrivanje opasnosti vulgarizacija bilo sa koje strane, za vulgarizacije koje smo nasledili i za vulgarizacije koje sigurno marksizam još očekuju.

Z Zapad. Decenijama su naši intelektualci i umetnici punim ustima izgovarali ime ovog dela sveta, ponosili se svojim znanjima i poznavanjima zapadne kulture i umetnosti. Poslednjih petnaest godina, međutim, prisustvujemo i učestvujemo u procesima u kojima sunce Zapada u našoj svesti polako potamnjuje pred potencijalnim snagama sveta koji ima veće perspektive i više duhovne i moralne svežine. Deo naših unutrašnjih lomova, potresa i previranja, naročito u kulturno-umetničkoj svesti, rezultat su tih procesa.

Ž Ždanovizam. Posle iskustva komunističkog pokreta poslednjih decenija za ždanovističkom praksom, iza svakog poteza koji se na teorijskom, kritičarskom i kulturno-političkom planu čini treba da stoji opomena: nije li svaki takav potez jedno ograničenje, jedna zabrana, ne vrebaju li iza njega dogmatska zaslepljenost. Ali nikako ne da bi se posumnjalo u potrebu teorijskog mišljenja, kritike ili kulturne politike, nego da se ne bi padalo u pojednostavljenja i u dogmatizam. Svest koja je zapamtila vreme ždanovizma i dogmatske presije mora da izostrava svoju budnost i kako se ono više ne bi ponovilo.

Petar MILOSAVLJEVIĆ